

משובי הוראה ידניים לעומת מקוונים - "מצא את ההבדלים"

סמדר דוניצה-שמידט¹, הילה אקרמן-אשר² וציפי ליבמן³, סמינר הקיבוצים המכללה לחינוך, לטכנולוגיה ולאמנויות

במחקר שנערך במכללה גדולה להכשרת מורים השתתפו כל המרצים שלימדו באותו סמסטר שני קורסים זהים בקבוצות לומדים מקבילות, סך הכול 48 צמדי קורסים. בכל צמד, בהקצאה אקראית, הועבר משוב ידני באחד ומשוב מקוון באחר. מהממצאים עולה, שאחוז ההיענות במשוב המקוון נמוך באופן מובהק סטטיסטית מהמשוב הידני. לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בין המשובים הידניים למקוונים בהערכות הכמותיות והאיכותניות של הסטודנטים את המרצה והקורס. ממצא זה מפריק את הטענות בדבר חוסר מהימנותם של המשובים המקוונים. נמצא גם שאחוז המשיבים על השאלה הפתוחה במשוב המקוון גבוה באופן מובהק מהמשוב הידני. ממצאי המחקר, המעידים על היתרונות הרבים הגלומים במשובי ההוראה המקוונים, מעודדים את המשך השימוש בהם.

סמדר דוניצה-שמידט

הילה אקרמן-אשר

ציפי ליבמן

הפרעה למהלך השיעור לצורך העברת המשוב וזמן רב יותר לסטודנט להשיב על השאלונים⁵. עם זאת, עם כניסתם של המשובים המקוונים התעררו סוגיות וחששות שונים בנושא, כגון: חשש שהסטודנטים יקדישו פחות זמן למילוי המשובים; חשש מאובדן האנונימיות של המשיבים; חשש מהיענות נמוכה של הסטודנטים למילוי המשובים; וחשש שהסטודנטים היחידים שיטרחו למלא את המשובים המקוונים יהיו הסטודנטים בעלי הדעות השליליות אודות הקורס ו/או המרצה⁶. היבטים אלו עשויים כמובן לפגוע במהימנותם של המשובים המקוונים על ידי הטיית התוצאות המתקבלות. שאלת המפתח היא האם ניתן להניח שאין הבדל בין תוצאות המתקבלות במשובים הידניים לעומת אלו המתקבלות במשובים המקוונים. מטרתו של מחקר זה הייתה לענות על שאלה זו במוסד גדול להכשרת מורים בישראל.

הרקע למחקר

אחת השיטות השכיחות והנפוצות ביותר בעולם להערכת ההוראה במוסדות להשכלה גבוהה הינה שימוש במשובי סטודנטים על ההוראה¹. השימוש במשובים אלו, באמצעותם מודדים את תפיסות הסטודנטים ביחס להיבטים שונים בהוראה, החל באוניברסיטאות בארצות הברית כבר באמצע שנות העשרים של המאה הקודמת, ועם השנים הוא הלך וגבר².

בעשורים האחרונים, עם הפיכתו של האינטרנט לחלק אינטגרלי ממערכת ההשכלה הגבוהה³, יש מעבר לעריכת משובי הוראה באופן מקוון לעומת העריכה המסורתית באמצעות "נייר ועיפרון"⁴. יתרונותיו של המשוב המקוון רבים, והם כוללים מהירות ונוחות של ההפצה, חיסכון בעלויות, כולל חיסכון בנייר התואם את המגמה "הירוקה", דיוק בהזנת הנתונים, אי-

משובים מקוונים לעומת משובים ידניים

למשובי ההוראה עשויה להיות השפעה רבה על עתידו של המרצה, שכן הם משמשים לא רק

¹ ד"ר סמדר דוניצה-שמידט, ראש יחידת המחקר וההערכה smadar@macam.ac.il

² הילה אקרמן-אשר, חוקרת ביחידת המחקר hila_ack@smkb.ac.il

³ פרופ' ציפי ליבמן, משנה לתכנון ופיתוח Zipi_Lib@smkb.ac.il

כך למשל נמצא באחד המחקרים שאורך התגובות במשובים המקוונים היה פי שבעה מאורכן במשובים הידניים²³. זאת ועוד, על פי חלק מן המחקרים התגובות שמתקבלות במשוב המקוון הן גם איכותיות יותר ונראה שהסטודנטים מקדישים תשומת לב רבה יותר לכתיבתן⁶. עם זאת, יש מחקרים שלא מצאו הבדלים מובהקים בין המשובים הידניים למקוונים בכל הקשור לתשובות הפתוחות^{14, 24, 25}.

לסיכום, קיימת שונות בממצאי המחקרים השונים בתשובה לשאלה האם המשוב המקוון עדיף על פני הידני.

שאלות המחקר

האם יש הבדלים, ואם כן מהם, בדפוס התשובות (הכמות והאיכות) המתקבל במשובי הוראה המועברים באופן ידני לבין משובי הוראה שמועברים באופן מקוון בהיבטים של:

1. אחוז המשיבים?
2. הדירוגים שניתנים למרצה ולקורס?
3. התגובה לשאלה הפתוחה?

מתודולוגיה

מערך המחקר

המחקר נערך במכללה גדולה להכשרת מורים. במכללה מועברים מדי סמסטר משובי הוראה על כלל המרצים הלא קבועים במכללה וכן על כשליש מהמרצים הקבועים, שנדגמים בדגימה אקראית. מבין כל אלו, השתתפו במחקר הנוכחי כל המרצים שלימדו בסמסטר שבו נערך המחקר שני קורסים זהים בקבוצות לומדים מקבילות. בסך הכול היו 48 צמדי קורסים מקבילים שכאלה (כלומר 96 קורסים). שבהם לימדו 41 מרצים (שבעה מרצים לימדו יותר מקורס אחד).

בכל צמד של קורסים הועברו משובי הוראה בתום הקורס: באחד, באופן ידני במהלך השיעור על ידי עוזר מחקר, ובקורס המקביל, באופן מקוון באינטרנט. מועד פרסומם של השאלונים באינטרנט תאם את מועד חלוקת השאלונים בכיתה. הקצאת הקורסים לקבוצה הידנית ולקבוצה המקוונת נעשתה באופן אקראי.

מדגם

המרצים: כאמור, במחקר השתתפו 41 מרצים, מהם 22 (60%) בעלי קביעות במכללה ו-19 (40%) ללא קביעות. מבין המרצים, 38 היו נשים (79%) ו-10 גברים (21%).

הקורסים: במדגם נכללה קשת רחבה של קורסים מהמסלולים השונים ומן הדיסציפלינות השונות, עם טיפוסים הוראה שונים ובהיקף שונה - קורסים סמסטריאליים ושנתיים, המתפרסים על שנות לימוד שונות. רוב הקורסים היו קורסי חובה.

הסטודנטים: מספר התלמידים בקורסים השונים נע בטווח שבין 11 ל-49 תלמידים עם ממוצע של 25 תלמידים, הן בקורסים שבהם הועבר המשוב באופן ידני ($SD=7.58$) והן באלו שבהם המשוב הועבר באופן מקוון ($SD=8.39$). לא נמצא הבדל מובהק סטטיסטית במספר הסטודנטים בכל אחת מן הקבוצות ($t(47df)=0.55; p>.05$). מספר הסטודנטים הכולל בקורסים שבהם הועבר המשוב הידני היה 1,219, ובמשוב המקוון - 1,199. הנתונים הסטטיסטיים נערכו על בסיס מצרפי, כלומר קודם

לקידום הוראתם של המרצים, אלא גם ככלי לקבלת החלטות הנוגעות למרצים כגון המשך העסקתם, מתן קביעות, קידום בוועדות מינויים, מינוי לדרגות ניהול שונות ואף קבלת מענקי הצטיינות. לפיכך, קיימת חשיבות רבה להשוואת המשוב המקוון למשוב הידני. ואכן בעשור האחרון נערכו במוסדות להשכלה גבוהה בעולם מחקרים שבדקו היבטים מגוונים הנוגעים למשובים המקוונים. ההיבטים כללו עמדות של מרצים בנוגע למשובים אלו⁷, עמדות של סטודנטים כלפי משובים מקוונים⁸, אחוזי ההיענות של הסטודנטים במשובים מקוונים⁹, כולל אחוזי היענות במצבים של קבלת תגמול עבור ההיענות למשוב¹⁰. עוד נחקרו ההבדלים בין דרכים שונות של הפעלת משובים מקוונים, כגון: מילוי השאלון באינטרנט או שליחת השאלון בדואר אלקטרוני¹¹; ההערכות והדירוגים המתקבלים במשובים המקוונים לעומת אלו המתקבלים במשובים הידניים¹²; והתשובות הפתוחות המתקבלות בכל אחד מן המשובים הללו¹³. אחד הממצאים השכיחים יחסית ברבים מן המחקרים הללו, שנערכו בפקולטות שונות במוסדות מגוונים להשכלה גבוהה, הוא אחוז ההיענות הנמוך יותר של משיבים במשובי הוראה המקוונים לעומת אלו הידניים. עם זאת, הפער בין אחוזי ההיענות במשוב הידני למקוון שונה מאוד ממחקר למחקר. כך למשל במחקרו של וודוורד¹⁴ נמצאו הבדלים קטנים יחסית בין המשובים עם אחוזי תגובה גבוהים מאוד בשניהם (97% בידני לעומת 88% במקוון). במחקר אחר נמצא שאחוז המשיבים על המשוב המקוון עמד על 71% בידני לעומת 51% במקוון¹⁵, ואילו בחלק מהמחקרים הפער עמד על עשרות אחוזים, כגון במחקרו של דומייר ועמיתיו (70% במשוב הידני לעומת 29% בלבד במקוון)⁹. גם במחקרים שבדקו את אחוז ההיענות באותו מוסד לאורך שנים, מתגלה שונות רבה בין השנים ובין הפקולטות. למשל, במחקר שעקב אחר כלל הפקולטות באוניברסיטה אחת בארצות הברית, נמצאו אחוזי תגובה של 79%-86% במשוב הידני לעומת 59%-73% במשוב המקוון, כלומר פערים שנעים בין 13% ל-30% לטובת המשובים הידניים¹⁶. לעומת זאת, במחקר שנערך בישראל נמצא אחוז משתתפים נמוך יותר ב-11% במשוב הידני לעומת המשוב המקוון. זאת, כפי הנראה, עקב תמריץ שהובטח לסטודנטים הממלאים את המשוב המקוון¹⁷.

בכל הקשור להערכות המספריות של הקורסים/מרצים שמתקבלות במשובים הידניים לעומת אלו אשר מתקבלות במשובים המקוונים, לא נמצאו הבדלים מובהקים ברוב המחקרים שבדקו סוגיה זו^{6, 7, 8, 15, 18, 19, 20, 21}. גם במקרים שבהם נמצאו הבדלים מובהקים בין המשובים, החוקרים הסיקו כי הבדלים אלו חסרי משמעות. על פי החוקרים, למרות מובהקותם הסטטיסטית, שנובעת בדרך כלל מאפקט של מדגמים גדולים, הבדלים אלו זניחים במהותם¹⁶. עם זאת, מן הראוי לציין שדווקא במחקר רחב היקף שנערך בישראל בכלל הפקולטות באוניברסיטת תל אביב, נמצא הבדל מובהק סטטיסטית בהערכות הסטודנטים לטובת המשוב הידני¹⁷.

ממצא מעניין שנמצא בחלק מן המחקרים שהשוו את משובי הוראה הידניים למקוונים, הוא האחוז הגבוה יותר מבין המשיבים שעונים על השאלות הפתוחות במשובים המקוונים לעומת הידניים²². במחקרים מסוימים נמצא הבדל של עשרות אחוזים בין העונים על השאלה הפתוחה, עם 10% במשוב הידני לעומת 60% במשוב המקוון¹⁵. בחלק מהמחקרים אף נמצא כי במשובים המקוונים התגובות נוטות להיות ארוכות יותר¹⁸.

טבלה מס' 1: מספר סטודנטים ממוצע שמילא את השאלון ואחוז המשיבים על שאלון המשוב ב-48 צמדי קורסים

t	מקוון (N=48)		ידיני (N=48)		
	SD	M	SD	M	
7.23*	5.34	13	5.68	19	מספר סטודנטים ממוצע
8.26*	13.42	50%	16.46	75%	אחוז המשיבים
		611		906	סך כל המשיבים

* הבדל מובהק ברמה של לפחות 0.05

הנתונים שבטבלה מס' 1 מלמדים כי על השאלון הידני השיבו בממוצע 19 סטודנטים בקורס (75% היענות בממוצע), לעומת ממוצע של 13 סטודנטים בקורס במשוב המקוון (50% היענות בממוצע). הבדל זה נמצא מובהק ($t=7.23$; $p<.001$), וכך גם ההבדל באחוז המשיבים ($t=8.26$; $p<.001$). בסך הכול השיבו על השאלון 906 סטודנטים במשוב הידני ו-611 סטודנטים במשוב המקוון.

שאלת המחקר 2: דירוגי המרצה והקורס במשוב ההוראה הידני לעומת המקוון

בטבלה מס' 2 מוצגים ההבדלים בין המשובים הידניים למקוונים בהערכותיהם של הסטודנטים את רמת הקושי של הקורסים והמטלות ובדירוגם את שבעת הפריטים של שביעות רצונם מהמרצה/מהקורס ואת שביעות הרצון הכללית.

טבלה מס' 2: הבדלים בהערכות רמת הקושי ובשביעות הרצון מהקורס, בין המשוב הידני למקוון

t	מקוון (N=48)		ידיני (N=48)		
	SD	M	SD	M	
NS	.34	3.17	.28	3.22	רמת הקושי של הקורס ^א
NS	.34	3.09	.27	3.04	רמת קושי המטלות וחומר הקריאה ^א
NS	1.28	8.04	1.04	8.28	1. הקורס הקנה לי ידע רב ^ב
2.00*	1.58	7.60	1.22	7.98	2. הקורס עורר בי עניין ^ב
NS	1.21	8.35	0.97	8.62	3. דרך ההוראה הייתה בהירה ^ב
NS	.70	9.16	0.72	9.28	4. המורה השיב על פניותי ברצון ^ב
NS	.83	8.87	0.84	8.94	5. המורה נתן משוב הולם על המטלות ^ב
2.01*	1.22	8.44	0.97	8.69	6. חומר הלימוד היה מובן לי ^ב
NS	1.50	7.83	1.22	8.10	7. בסך הכול הקורס תרם לי ^ב
NS	1.07	8.26	0.91	8.52	שביעות רצון כללית ^ב

^א סולם ליקרט 1-5 (1 = פחות מקורסים אחרים, 3 = בדומה לאחרים, 5 = יותר מאחרים)

^ב סולם הדירוג נע בין 1 ל-10

^ג ממוצע של הפריטים 1 עד 7. סולם הדירוג נע בין 1 ל-10

* הבדל מובהק ברמה של לפחות 0.05

NS - ההבדל אינו מובהק סטטיסטית

חושבו הממוצעים עבור כל אחד מן הקורסים, ולאחר מכן חושב הממוצע של כלל הקורסים הידניים לעומת הקורסים המקוונים. יחידת המדידה הייתה, אפוא, הקורס ולא הסטודנט.

הכלים ומשנתני המחקר

כלי המחקר הוא שאלון משוב ההוראה המועבר במכללה מדי סמסטר. השאלון כולל עשר שאלות על פי החלוקה הבאה:

(א) **שביעות רצון** - שבעה פריטים בסולם ליקרט של 1 עד 4 (=1 כלל לא, 2 במידה מעטה, 3 במידה סבירה, 4 במידה רבה), הבודקים את מידת שביעות הרצון של הסטודנטים מהיבטים שונים הקשורים למרצה ולקורס. קראנו לממוצע של שבעת הפריטים האלה **שביעות רצון כללית**. לצורכי נוחות, הסולם המקורי (1 עד 4) מומר במכללה לסולם עשירי של 1 עד 10. לפיכך, גם במחקר הנוכחי מדווחים פריטים אלו בסולם של 1 עד 10. מהימנותו של הסולם נמצאה גבוהה ביותר (אלפא של קרונברך = 0.97).

(ב) **רמת הקושי** - שני פריטים הבודקים את רמת הקושי של הקורס ואת רמת הקושי של המטלות וחומר הקריאה בקורס כפי שהם נתפסים בעיני הסטודנטים. הסולם של פריטים אלו נע בין 1 ל-5 (1 = פחות קשה מקורסים אחרים, 3 = רמת קושי דומה לקורסים אחרים, 5 = קשה יותר מקורסים אחרים).

(ג) **נוכחות** - פריט תשיעי בשאלון, אף הוא בסולם ליקרט בין 1 ל-5, בודק את תדירות נוכחותם של הסטודנטים בשיעורים = 1 לא נוכח בכלל; 5 = נוכח בכל השיעורים).

(ד) **שאלה פתוחה** - בסוף השאלון מופיעה שאלה פתוחה, שבה הסטודנטים יכולים להגיב לגבי כל היבט שיבחרו.

בעת ניתוח הנתונים קובצו התשובות לשאלות הפתוחות לשלוש קטגוריות: היגדים חיוביים על המרצה (לדוגמה **מרצה מעולה עם כריזמה**), היגדים שליליים על המרצה (לדוגמה **מרצה משעממת שלא יודעת להעביר את החומר**) והיגדים כלליים על הקורס (כגון שעות לימוד לא נוחות, חוסר בציוד וגודל הכיתות). לכל קורס חושב מספר התשובות בכל קטגוריה. הערות מעורבות (שבהן יש יותר מקטגוריה אחת) חולקו לתת-הערות בהתאם למספר הקטגוריות שבהן. כל תת-הערה נספרה בנפרד.

אופן ניתוח הנתונים

ההבדלים בין המשובים הידניים למקוונים בכל המשנתים נבדקו בסדרה של מבחני t למדגמים תלויים.

ממצאים

שאלת המחקר 1: אחוז המשיבים במשוב ההוראה הידני לעומת המקוון

בטבלה מס' 1 מוצגים מספר הסטודנטים ואחוז הסטודנטים אשר השיב על משובי ההוראה הידניים והמקוונים.

יתרונותיו של המשוב המקוון רבים, והם כוללים מהירות ונוחות של ההפצה, חיסכון בעלויות, כולל חיסכון בנייר התואם את המגמה "הירוקה", דיוק בהזנת הנתונים, אי-הפרעה למהלך השיעור לצורך העברת המשוב וזמן רב יותר לסטודנט להשיב על השאלות

מטבלה 3 עולה שאחוז המגיבים לשאלה הפתוחה הייה גבוה יותר בקרב ממלאי המשוב המקוון - 84% לעומת 59% במשוב הידני. הבדל זה נמצא מובהק. עם זאת, בדיקת המספר המוחלט של התשובות הפתוחות בכל משוב מלמדת שמספר המשיבים על השאלות הפתוחות בשני סוגי השאלון היה שווה (11 משיבים). בין שני סוגי המשובים לא נמצא הבדל במספר המילים הממוצע בתשובה ולא נמצא הבדל מובהק באחוז התשובות החיוביות, השליליות או ההערות הכלליות על הקורס. בשני סוגי המשובים אחוז התגובות החיוביות היה גבוה מאחוז התגובות השליליות. נציין גם כי באף אחד מסוגי המשובים לא הופיעו הערות פוגעניות ומעליבות מכל סוג שהוא.

סיכום ודין

מטרת המחקר הייתה להשוות בין ממצאים המתקבלים במשובי הוראה שמועברים באופן ידני לבין אלו שמועברים באופן מקוון במוסד להשכלה גבוהה בישראל, ולבחון האם ישנם הבדלים באחוז המשיבים, בדירוגים שניתנים למרצה ולקורס ובתגובה לשאלה הפתוחה המתקבלים בשני הסוגים. מהממצאים עולה, שאחוז ההיענות במשוב המקוון נמוך באופן מובהק סטטיסטית מהמשוב הידני. ממצא זה דומה לממצאיהם של המחקרים הרבים שבדקו אף הם סוגיה זו. גם הפער שנמצא בין שני המשובים, העומד על 25%, דומה למחקרים רבים אחרים²⁶. לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בהערכותיהם הכמותיות של הסטודנטים את רמת הקושי של הקורס ואת רמת חומר הלימוד והמטלות, והחשוב מכול, לא נמצא הבדל מובהק סטטיסטית בדירוג ההערכה הכללי שניתן למרצה במשוב. ממצא זה, הדומה לממצאים של מחקרים אחרים¹², מפריק את הטענות בדבר חוסר המהימנות של הממצאים המתקבלים במשובים המקוונים, ומעיד כי אופן מילוי השאלון - אם ידני או מקוון, אינו משפיע על דפוס תשובותיהם הכמותיות של הסטודנטים במשובים. אומנם נמצא הבדל מובהק בשני פריטים בודדים (מידת העניין בקורס והמידה בה חומר הלימוד מובן), אך הבדל זה הינו חסר משמעות מעשית מבחינת השתמעויותיו באשר למרצה, שכן בדירוג הכולל המורכב מסך הפריטים לא נמצא הבדל מובהק, והדירוג הכולל הוא זה שקובע מבחינתו של המרצה. ממצא דומה נמצא גם במחקרים אחרים אשר דיווחו על הבדלים מובהקים סטטיסטית, אך חסרי "משמעות" במהותם מן הבחינה המעשית¹⁶. ממצא נוסף קשור בתגובותיהם של הסטודנטים לשאלה הפתוחה. במשוב המקוון אחוז המשיבים

כפי שניתן לראות בטבלה מס' 2, לא נמצא הבדל מובהק סטטיסטית בין המשוב הידני למקוון בהערכותיהם של הסטודנטים את רמת הקורס הקושי של הקורס או של מטלות הקורס וחומר הקריאה. כן לא נמצא הבדל מובהק בין הקורסים בשביעות הרצון הכללית ($t=1.95$; $p>.05$). מבין שבעת הפריטים המרכיבים את שביעות הרצון הכללית, רק בשני פריטים (2, 6) נמצא הבדל מובהק סטטיסטית בין שני סוגי המשוב - הדירוג שניתן במשוב הידני גבוה במעט מהדירוג שניתן במשוב המקוון. בנוסף לפריטים שבטבלה 2, בדקנו הבדלים בין שני סוגי המשובים גם ביחס לתדירות נוכחותם של הסטודנטים בשיעורים, על פי דיווחיהם האישיים. לא נמצאו הבדלים מובהקים בין הקבוצות בהיבט זה ($t=1.20$; $p>.05$): הסטודנטים בשתי הקבוצות המקבילות דיווחו על השתתפות ברוב השיעורים.

שאלת המחקר 3: תגובות לשאלה הפתוחה במשוב ההוראה הידני לעומת המקוון

כאמור, שאלון המשוב כלל גם שאלה אחת פתוחה, שבה ניתנה לסטודנטים האפשרות להגיב על כל היבט שבחרו. בטבלה מס' 3 מוצגים נתונים באשר לאחוז הסטודנטים שבחר לענות על השאלה הפתוחה, מספר המילים הממוצע לתשובה ואחוז ההערות החיוביות, השליליות והכלליות שנכתבו על המרצה והקורס.

טבלה מס' 3: הבדל בין המשובים במספר התשובות הפתוחות ובדפוסן

	מקוון (N=48)		ידני (N=48)		t
	SD	M	SD	M	
תשובות פתוחות (אחוז מתוך סך כל המשיבים)	21.68	84	20.76	59	6.32***
ממוצע מספר התשובות הפתוחות	4.54	11	4.27	11	NS
מספר מילים ממוצע בתשובה	6.33	19	6.18	17	NS
אחוז הערות חיוביות על המרצה	18.26	49%	16.99	51%	NS
אחוז הערות שליליות על המרצה	17.16	35%	16.46	32%	NS
אחוז הערות כלליות על הקורס	8.95	16%	10.11	17%	NS

*** הבדל מובהק ברמה של לפחות 0.001
NS - ההבדל אינו מובהק סטטיסטית

- 1 Wright, R.E., & Palmer, J.C. (2006). A comparative analysis of different models explaining the relationship between instructor rating and expected student grades. *Educational Research Quarterly*, 30(2), 3-18.
- 2 Chang, T. (2000). *Student rating: What are teacher college students telling us about them?* Paper presented at the annual meeting of the American Educational Research Association. LA: New Orleans.
- 3 Ballantyne, C. (2003). Online evaluations of teaching: An examination of current practice and considerations for the future. *New directions for teaching and learning*, 96, 103-112.
- 4 Hoffman, K.M. (2003). Online course evaluation and reporting in higher education. *New directions for teaching and learning*, 96, 25-29.
- 5 Anderson, H.M., Cain, J., & Bird, E. (2005). Online student course evaluations: Review of literature and a pilot study. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 69(1). Retrieved December 10th 2010 from <http://www.ajpe.org/aj6901/aj690105/aj690105.pdf>
- 6 Hardy, N. (2003). Online ratings: Fact and fiction. *New directions for teaching and learning*, 96, 31-38.
- 7 Simpson, P.M., & Siguaw J.A. (2000). Student evaluations of teaching: An exploratory study of the faculty response. *Journal of Marketing Education*, 22(3), 199-213.
- 8 Dommeyer, C.J., Baum, P., & Hanna, R.W. (2002). College students' attitudes toward methods of collecting teaching evaluations: In-class versus on-line. *Journal of Education for Business*, 78(1), 11.
- 9 Dommeyer, C.J., Baum, P., Hanna, R.W., & Chapman, K.S. (2004). Gathering faculty teaching evaluations by in-class and online surveys: Their effects on response rates and evaluations. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 29(5), 611-623.
- 10 Bosnjak, M., & Tuten, T.L. (2003) Prepaid and promised incentives in Web surveys. *Social Science Computer Review*, 21(2), 208-217.

על שאלה זו היה גבוה יותר באופן מובהק מאשר במשוב הידני. ממצא זה תואם אף הוא את הספרות המחקרית בתחום²⁴. עם זאת, מכיוון שמספר הסטודנטים אשר השיבו על המשוב המקוון היה נמוך ממספר הסטודנטים שהשיבו על המשוב הידני, לא ניכר היתרון הגלום בקבלת אחוז גבוה יותר של תגובות לשאלה הפתוחה במשוב המקוון. אם אחוז המשיבים במשוב המקוון יעלה (בהנחה שמספר העונים במשוב הידני יישאר כפי שהוא), עשוי ממצא זה להפוך ליתרון, שכן תשובותיהם הפתוחות של הסטודנטים הן אלו שמניבות את המשוב החשוב ביותר עבור המרצה לצורך שיפור הוראתו.

האחוז הגבוה של התגובות הפתוחות במשוב ההוראה המקוון עשוי להוביל להשערה שרווחת בקרב מרצים רבים²⁰, שדווקא הסטודנטים המרוצים פחות מהקורס הם אלו שטורחים להגיב על שאלה זו. אם אכן כך, ממצאי המשוב האיכותניים עשויים להיות מוטים ביותר. אולם בדיקת התפלגות התשובות החיוביות והשליליות על המרצה מפריכה השערה זו. לא נמצא כל הבדל באחוז התגובות החיוביות והשליליות בין המשוב הידני למקוון. ממצא זה נמצא בהלימה לחוסר ההבדל שנמצא גם בתשובות הכמותיות. מעניין לציין שגם במשוב הידני וגם במשוב המקוון נמצא אחוז גבוה יותר של תגובות חיוביות מאשר שליליות. ממצא זה תואם אף הוא ממצאי מחקרים אחרים, שמצביעים על דפוס דומה עם מספר רב יותר של תגובות חיוביות משליליות²⁷. עוד נציין כי באף אחד מן המשובים לא הופיעו הערות פוגעניות ומעליבות מכל סוג שהוא. מחקרים מראים שסטודנטים בודדים בלבד (0.03%) עשויים להעיר הערות פוגעניות במרצים²⁸.

לסיכום, ממצאי המחקר הנוכחי מעודדים את המשך השימוש הקיים במשובי הוראה מקוונים. היתרונות הרבים הגלומים בהם, לצד הממצאים במחקר זה, המעידים על דפוס ממצאים זהה כמעט לחלוטין בין משובי ההוראה הידניים לבין אלו המקוונים, מלמדים כי ניתן להמשיך ולעשות בהם שימוש ללא חשש. יש לציין, עם זאת, שאחוז המשיבים על המשוב המקוון במחקר זה עמד על 50% בממוצע, שהוא מספק מבחינת ייצוגיות מהימנות המדגם. יתכן שאחוז נמוך יותר של משיבים היה מניב ממצאים אחרים. אם רוצים להעלות את אחוזי המשיבים, יש להעביר מסר ברור, הן למרצים והן לסטודנטים, על חשיבות המשובים¹⁹. אנו רואות חשיבות רבה בהמשך השימוש וההטמעה של המשובים המקוונים וסבורות ששימוש במשובים ידניים כמותו כנסיגה לאחור. יש חשיבות רבה בפרסומם של ממצאי המחקר הזה בקרב המרצים, וזאת כדי להפיג את חששם בדבר חוסר מהימנותם של המשובים המקוונים. למרות הממצאים המעודדים, יש להמשיך ולבדוק את המשובים המקוונים אחת לכמה זמן, וכן להמשיך ולנסות להעלות את אחוז המשיבים על משוב ההוראה המקוון.

✓ מאמר זה התקבל בהליך של שיפוט אקדמי

course. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 63, 268-270.

- ²⁴ Collings, D., & Ballantyne, C. (2004). *Online student survey comments: A qualitative improvement?* Paper presented to the 2004 Evaluation Forum, Melbourne, Victoria, Australia. Retrieved December 10th 2010 from http://www.tlc.murdoch.edu.au/pubs/docs/Eval_forum_paper.pdf
- ²⁵ McCollum, M., Cyr, T., Criner, T.M., Jarvis, C., Paulsen, S., Tate, G., & Altieri, R.J. (2003). Implementation of a web-based system for obtaining curricular assessment data. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 67, 1-3.
- ²⁶ Cummings, R., Ballantyne, C., & Fowler, L. (2001). Online student feedback surveys: Encouraging staff and student use. In E. Santhanam (Ed.), *Student feedback on teaching: Reflections and projections*. Proceedings of Teaching Evaluation Forum, 2000, University of Western Australia, Perth. Retrieved December 10th 2010 from http://www.csd.uwa.edu.au/spot/forum/forum_monograph.pdf
- ²⁷ Nasser-Abu Alhija, F., & Fresko, B. (2009). Student evaluation of instruction: What can be learned from students' written comments? *Studies in Educational Evaluation*, 35(1), 37-44.
- ²⁸ Oliver, B., Tucker, B., & Pedgen, J.A. (2007). *An investigation into student comment behaviours: Who comments, what do they say, and do anonymous students behave badly?* Paper presented at the Conference of Evolution and Renewal in Quality Assurance, Hobart, Tasmania. Retrieved December 10th 2010 from <http://www.auqa.edu.au/auqf/pastfora/2007/program/papers/c11.pdf>

לא נמצאו הבדלים מובהקים
סטטיסטית בהערכותיהם
הכמותיות של הסטודנטים את
רמת הקושי של הקורס ואת רמת
חומר הלימוד והמטלות, והחשוב
מכול, לא נמצא הבדל מובהק
סטטיסטית בדירוג ההערכה
הכללי שניתן למרצה במשוב.
במשוב המקוון אחוז המשיבים
על השאלה הפתוחה היה גבוה
יותר באופן מובהק מאשר במשוב
הידני. לא נמצא כל הבדל באחוז
התגובות החיוביות והשליליות בין
המשוב הידני למקוון.

¹¹ Layne, B.H., DeCristofor, J.R., & McGinty, D. (1999). Electronic versus traditional student ratings of instruction. *Research in Higher Education*, 40, 221-232.

¹² Liu, Y. (2005). A comparison study of online versus traditional student evaluation of instruction. In P. Kommers & G. Richards (Eds.), *Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications* (pp. 3586-3591). Chesapeake, VA: AACE. Retrieved December 10th 2010 from <http://www.editlib.org/p/20637>.

¹³ Ballantyne, C. (2004). *Online or on paper: An examination of the differences in response and respondents to a survey administered in two modes*. Paper presented at the Australian Evaluation Society International Conference, Adelaide, South Australia. Retrieved December 10th 2010 from <http://www.aes.asn.au/conferences/2004/FR21-Ballantyne,%20C.pdf>

¹⁴ Woodward D.K. (1998). Comparison of course evaluations by traditional and computerized on-line methods. *American Journal of Pharmaceutical Education*, 62, 90.

¹⁵ Thorpe, S.W. (2002). *Online student evaluation of instruction: An investigation of non-response bias*. Paper presented at: 42nd Annual Forum for the Association for Institutional Research, Toronto, Ontario, Canada. Retrieved 10th December 2010, from <http://www.airweb.org/forum02/550.pdf>

¹⁶ Linse, A.R. (2010). *Online student ratings of teaching effectiveness: Analysis of data from select semesters (2009-2010)*. Report prepared for the Committee on Faculty Affairs of the University Faculty Senate, The Pennsylvania State University. Retrieved December 10th 2010 http://www.srte.psu.edu/pdf/Online_vs_Paper_Fall2010.pdf

¹⁷ חטיבה, נ' (2008). *השוואת תוצאות סקר ההוראה באינטרנט לסקר ידני*
אוחזר בתאריך 8.10.2010

<http://feedback.tau.ac.il/site/dyna/vwrDownloadFile.asp?szFileName=460e.PDF>

¹⁸ Paolo, A.M., Bonaminio, G.A., Gibson, C., Partridge, T., & Kallail, K. (2000). Response rate comparisons of e-mail and mail-distributed student evaluations. *Teaching and Learning in Medicine*, 12, 81-88.

¹⁹ Johnson, T.D. (2003). Online student ratings: Will students respond? *New directions for teaching and learning*, 96, 49-59.

²⁰ McGhee, D.E., & Lovell, N. (2003). Psychometric properties of student ratings of instruction in online and on campus courses. *New Directions for Teaching and Learning*, 96, 39-48.

²¹ Carini, R.M., Hayek, J.C., Kuh, G.D., Kennedy, J. M., & Ouimet, J.A. (2003). College student responses to web and paper surveys: Does mode matter? *Research in Higher Education*, 44(1), 1-19.

²² Sorensen, K.L., & Reiner, C. (2003). Charting the uncharted seas of online student ratings of instruction. *New Directions for Teaching and Learning*, 96, 1-24.

²³ Kasiar, J.B., Schroeder, S.L. & Holstad, S.G. (2001). Comparison of traditional and web-based course evaluation processes in a required, team taught pharmacotherapy